

БЎЛАЖАК МУТАХАССИСЛАРДА КАСБИЙ МОТИВАЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК АҲАМИЯТИ

Б.Ақбаров

п.ф.ф.д. (PhD), доцент

НамМҚИ Ижтимоий фанлар кафедраси мудири

Калит сўзлар: *Мутахассис, касб, мотивация, педагогика, виждонан ёндашиш, профессионализм, педагогик концепция*

Аннотация: *Мақолада касбий мотивация тушунчаси, унинг педагогик аҳамияти баён қилинган. Муаллиф таълимдаги мотивация муаммосига ечимлар таклиф қилган. Педагогнинг ўз-ўзини такомиллаштириши учун зарур жиҳатлар ҳам баён қилинган.*

Ключевые слова: *Специалист, профессия, мотивация, педагогика, добросовестный подход, профессионализм, педагогическая концепция*

Аннотация: *В статье изложено понятие профессиональной мотивации, его педагогическое значение. Автор предложил решения проблемы мотивации в образовании. Изложены аспекты, необходимые для самореализации педагога.*

Keywords: *Specialist, profession, pedagogy, motivation, conscientious approach, professionalism, pedagogical concept*

Abstract: *The article sets out the concept of professional motivation, its pedagogical significance. The author proposed solutions to the problem of motivation in education. The aspects necessary for the self-realization of the teacher are outlined.*

Кўпгина мутахассислар таълим тизимидаги номутаносибликлар, сифат ва самарадорликнинг талаб даражасида эмаслиги, объект ва субъект ўртасидаги муносабатларнинг ўзаро таъсири натижаларининг қониқарли эмаслигининг асосий сабабларидан бири мотивациянинг етишмаслиги, яъни таълим олувчида – ўрганиш, ўқитувчида эса – ўргатишда деб билдилар. Мотивация ўзи нима? Мотивация – бу инсоннинг ҳар қандай фаолият орқали ўз эҳтиёжларини қондириш қобилияти, инсон хатти-ҳаракатини бошқарадиган ва унинг ташкил этилиши, йўналиши, барқарорлиги ва фаолиятини белгилайдиган динамик психофизиологик жараён.

Таълимдаги бу муаммо аввалдан бўлиб келган, бироқ бугунги кунда сезиларли даражада заифлашди. Мазкур муаммонинг ечими таълим соҳасининг ривожига муҳим ўрин тутди. Бунинг ечимини қуйидагича изоҳлаш мумкин:

Биринчидан, виждонан ёндашиш – энг асосийси у хоҳ билим олиш, хоҳ ўргатиш бўлмасин, олдига қўйилган мақсаднинг тўғрилигига ишонч ҳосил қилиш, ўз танловининг натижавийлиги, самарадорлиги учун ҳар қандай шароитда ҳам ортга чекинмаслик.

Иккинчидан, педагогнинг касб танлашда ўз олдига қўйган мақсади бевосита ҳаётининг мазмунига айланиши лозим. Яъни, танлаган касби орқали эришиладиган “ўсиш” (карьера) эмас, балки ўз касбининг моҳир устаси, мутахассиси ҳамда етук шахс сифатида тан олинишига эришиш, жамиятнинг ривожланиши ҳамда тараққиёти, шу жумладан, келажак учун фойда келтирадиган йўналишни танлаганлиги, таълимнинг жамият олдидаги вазифаларни амалга оширишда шахсий хиссасини қўшишга астойдил ҳаракат қилиши муҳимдир.

Учинчидан, жамият учун шу касбга бўлган талабни нечоғлик муҳим эканлигини оқлаш мақсадга мувофиқдир.

Тўртинчидан, касб инсоннинг ривожланиши йўлида бор кучини олиб қўйиши, ўзининг руҳан эзилишига сабаб бўлмаслиги лозим. Бунда педагог ишдан кейин оиласига, яқинларига вақт ажратиши, энг асосийси мустақил шуғулланиши ва ўз-ўзини шахсий ривожлантириб бориши, шунингдек, ҳужжатлар, янгиликлар, инновацияларни ўрганиш, одамлар билан айнақса, таълим олишга интилаётган ёшлар билан ишлаш учун вақтни тўғри тақсимлай олиши керак.

Бешинчидан, ҳар қандай лавозимда, у қанчалик кичик ёки катта бўлишидан қатъи назар, инсон муайян мақсад векторини амалга оширишда ёки яхши томонга ёки ёмон хисса қўшишини англаб етмоғи даркор.

Ўз ҳис-туйғуларини тўғри бошқара оладиган, ҳаётининг мазмунига айланадиган касбни танлашда адашмаган педагоглар жамиятга фойда келтиришда ишончи янада ошиш билан бирга, ўзи учун салбий оқибатлар келиб чиқишида собитқадам бўладилар ва ўзини ўзи ҳимоя қила оладилар.

Таълимда ўқувчиларнинг ижодий салоҳияти ва мустақил фикрлашини ривожлантириш истеъмолчини эмас, балки яратувчи, ижодкорни тарбиялашни тақозо этади. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, педагогнинг ўзини-ўзи ривожлантириб бориши таҳлил шуни кўрсатадики, ўз-ўзини ривожлантириб бориш орқали касбий даражасини мунтазам ва жиддий ошириш, доимий равишда такомиллаштириб боришнинг талаб қилинмаслиги, вақтнинг етишмаслиги ёки тўғри тақсимланмаслиги, мотивациянинг етарли даражада эмаслиги, ўқитувчининг касбий жиҳатдан муҳим фазилатларига бўлган талаблар тўғрисида билимларни шакллантиришга йўналтирилган педагогик шарт-шароитлар мажмуини белгилайдиган малака ошириш жараёнининг мазмунини ишлаб чиқилмаганлиги таълим соҳасида узилишларни кузатишга сабаб бўлмоқда. Мазкур муаммолар бугунги кунда педагогнинг муҳим касбий фазилатларини ривожлантиришга қаратилган ўз-ўзини ривожлантириш жараёнининг моделини ишлаб чиқиш заруратини туғдирмоқда. Бу эса “педагогнинг касбий жиҳатдан муҳим фазилатлари”ни концепцияси мазмунини ишлаб чиқиш, педагогик йўналиш ва педагогик рефлексни ўқитувчининг интеграл касбий муҳим фазилатлари сифатида тавсифлаш, ўз-ўзини ривожлантириш жараёнида уларнинг ривожланиш шартларини белгилаб бериш каби вазифаларни юклайди. Педагогларнинг касбий муҳим фазилатларини ривожлантириш, агар малака

ошириш шароитида амалга оширилса, ўз-ўзини тарбиялаш ва ривожлантириш жараёни педагогик йўналиш ва педагогик компетенцияни ривожлантиришга ёрдам беради.

Ўз-ўзини тарбиялаш, ўқитувчининг профессионал ва шахсий ўз-ўзини такомиллаштириш бўйича онгли мақсадли фаолияти сифатида педагогни ўз-ўзини бошқаришнинг юқори даражасига олиб чиқишга ёрдам беради: ҳақиқатга нисбатан ноаниқ, танқидий бўлмаган муносабат даражасидан ҳаётнинг янги даражасига – педагог фаолиятининг моҳиятини ўзгартиради.

Ўқитувчининг профессионал жиҳатдан муҳим фазилатларини ривожлантиришга қаратилган ўз-ўзини тарбиялаш мотивацион, билим ва рефлексив шароитларни таъминлайдиган махсус таълим муҳитини талаб қилади. Шартларнинг мотивацион компоненти касбий ва шахсий ўсишни рағбатлантиришни ўз ичига олади; когнитив компонент ўз-ўзини тарбиялаш жараёнини профессионал жиҳатдан муҳим фазилатларга бўлган талаблар, ўқитувчиларнинг замонавий психограмма тадқиқотлари соҳасидаги хабардорлиги ҳақидаги билимларни шакллантиришга йўналтиришдан иборат; рефлексив компонент ўз-ўзини баҳолашни таъминлайдиган, педагог ўз ишининг самарадорлигини ўз-ўзини таҳлил қилиш жараёнида профессионал муҳим фазилатларни ривожлантириш даражаси. Касбий муҳим фазилатларни ривожлантириш учун қулай муҳит, бундай ривожланишга йўналтирилган малака ошириш жараёнида, шунингдек, ўзи фаолият олиб бораётган таълим муассасасида ўқитувчиларнинг ўз-ўзини тарбиялаш жараёнини ташкил этиш орқали шакллантирилиши мумкин.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, педагогнинг касбий жиҳатдан муҳим фазилатларини ривожлантириш ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида амалга оширилиши мумкин – педагог онгли равишда, мустақил ва ғайратли тарзда янгиладиган педагогик фаолият турларидан бири касбий маҳоратнинг исталган даражасига эришиш учун мавжуд билим, кўникма ва малакаларни такомиллаштириши, шунингдек, касбий ва шахсий ўсиши учун муҳим фазилатларни ривожлантиради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Akbarov B. A. Pedagogical system of formation of professional thinking in secondary school students // Author. dis.... DcS. – 2020.

2. Abdullajanova N. Innovative technologies For Teaching Humanities And Social Disciplines // MODERN, RELEVANT AND POPULAR RESEARCH OF WORLD SCIENCE. Volume 2. 2022/10/4. P.186-190.

3. Akbarov B. A. Японияда ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришнинг ўзига хос ҳусусиятлари // "Халқ таълими" журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 104.

4. Akbarov B. A., Bunyod N. Formation of professional thinking as a prerequisite for the successful activity of a specialist //Conferencea. – 2022. – С. 58-62.

5. Abdurakhmonovich, A. B. (2020). Factors influencing the formation of professional thinking in pupils. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020.

6. Akbarov, B. A. (2020). Pedagogical system of formation of professional thinking in secondary school students. Author. dis.... DcS.–2020.

7. Temirkhanova, M., & Akbarov, B. (2018). Improvement of the methodology for organizing financial accounting in travel companies. Bulletin of Science and Practice, 4(3), 267-273.

8. Akbarov, B. A. Factors influencing the formation of professional thinking in pupils. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020.

9. Akbarov, B. A. (2020). Pedagogical system of formation of professional thinking in secondary school students.: Author. dis.... DcS.

10. Abduxamidovna, M. D., & Abdurahmonovich, A. B. (2021). Analysis of the results of psychological and pedagogical research of labor migrants and their families. Middle European Scientific Bulletin, 12, 440-443.

11. Akbarov, B. (2022). FORMATION OF PROFESSIONAL MOTIVATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(4), 702-704.

12. Akbarov, B. (2022). ACTUAL PROBLEMS OF TRAINING MODERN PEDAGOGUES. Экономика и социум, (9 (100)), 25-27.

13. БА Акбаров. Таълим-тарбия жараёнлари сифат ва самарадорлигини оширишда замонавий ахборот коммуникацион технологияларининг ўрни. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. ЎзПФТИ, Тошкент: 2020. 89-916

14. Б. А. Акбаров. Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришда фаол таълим методларидан фойдаланиш. “Узлуксиз таълим” журнали 1 (№ 5), 84-89

15. D. Madjidova B. A. Akbarov. Meҳnat migrantlarini қўллаб-қувватлаш ва реинтеграция қилишнинг педагогик-психологик жиҳатлари. Халқаро илмий-амалий конференцияси. ТИМИ. Тошкент: “Тадқиқот”, 2020, 1-ТОМ, 127-129.

16. D. Madjidova B. A. Akbarov. Meҳnat migrantlarini қўллаб-қувватлаш ва реинтеграция қилишнинг педагогик-психологик омиллари. “Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар” мавзусидаги республика 24-кўп тармоқли илмий-масофавий онлайн конференция материаллари. Тошкент: “Тадқиқот”, 2020. 1-ТОМ, 71-72.

17. Б.А. Акбаров. Масофадан ўқитишни ташкил этиш замон талаби. “Замонавий узлуксиз таълим сифатини ошириш: муаммо ва ечимлар” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференцияси материаллари. Низомий номидаги ТДПУ, Тошкент: 2020. Том1. 147-149б

18. R.X. Djuraev V.A. Akbarov. "Гармонично развитое поколение – условие стабильного развития республики Узбекистан" материалы сборник научно-методических статей. Част. №1 – Т. 2020. С-346-349

19. Б.А. Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга самарали йўналтириш орқали умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узвийлигини таъминлаш механизми "Узлуксиз таълим" журналы 1 (№ 6), 89-94

20. Б.А. Акбаров. Использование мультимедийного проектора на уроках физики при объяснении нового материала, Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. – Чирчиқ ДПИ, Чирчиқ: 2019. 56-58

21. В.А. Akbarov. Кластер тизими умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларида касбий тафаккурни шакллантиришнинг асосий омили сифатида. "Халқ таълими" журналы 1 (№ 4), 104-111

22. Баҳодир Абдурахмонович Акбаров. Электрон дарсликка қўйиладиган талаблар ҳақида. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. 30 апрел. ЎзПФТИ, Тошкент: 2019. 21-22

23. Б. А. Акбаров. Ўқув машғулоти жараёнида интерфаол усуллардан фойдаланиш самарадорлиги. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. 30 апрел. ЎзПФТИ, Тошкент: 2019. 107-109

24. Б. А. Акбаров. Умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларида касбий тафаккурни шакллантиришнинг педагогик имкониятлари. "Ўзбекистонда педагогика фани ва унинг истиқболлари" мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. – ЎзПФТИ, Тошкент: 2019. 21-22

25. В.А. Akbarov. Меҳнат тарбиясини амалга оширишда вояга етмаганлар орасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликни олдини олишда модул характеридаги тренинглари. Халқаро конференция материаллари. – Т. 2018. 29-30

26. Б. А. Акбаров. Вояга етмаганларда ҳуқуқбузарлик ҳулқ-атворини келтириб чиқарувчи омиллар профилактикасининг педагогик имкониятлари. "Вояга етмаганларни ҳуқуқий ҳимоя қилишнинг моддий процессуал масалалари" илмий-амалий конференция материаллари. – Т. 2018. 172-174

27. Б. А. Акбаров. Миллий педагогик меросимизда вояга етмаганлар орасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчилик муаммоларининг ўрганилганлик ҳолати. "Вояга етмаганларни ҳуқуқий ҳимоя қилишнинг моддий процессуал масалалари" илмий-амалий конференция материаллари. – Т. 2018. 109-111

28. Б. А. Акбаров. Умумтаълим мактаблари ўқувчиларини касб-ҳунарга йўналтиришда улардаги психологик хусусиятларнинг ўрни. Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – ФарДУ, Фарғона 2018. 132-134

29. Б. А. Акбаров. Ўқувчиларда касбий тафаккурни шакллантириш – уларни самарали касб-ҳунарга йўналтириш омили сифатида. Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – ФарДУ, Фарғона 2018. 127-131

30. Yu.Asadov V.A.Akbarov. Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва қаровсизликни олдини олиш. Gold-print nashr, 2017й
31. BA, A. (2022). PEDAGOGICAL ASPECTS OF EDUCATING YOUTH IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(7).
32. Б. А. Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга самарали йўналтириш орқали умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узвийлигини таъминлаш модели. Мураббий маҳорати журналы. 2017й. № 5.31-35
33. Б. А. Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш орқали умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узвийлигини таъминлаш. Илмий-амалий конференция материаллари. – Т. 2017.100-102
34. Б. А. Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга самарали йўналтириш орқали умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узвийлигини таъминлаш механизми. Гармонично развитое поколение – условие стабильного развития Республики Узбекистан” материалы сборник научно-методических статей – Т. 2017.30-33
35. В.А.Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш технологиялари. Kamalak. 2017й.160б
36. В.А.Акбаров. Глобаллашув шароитида ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришда оммавий ахборот воситаларининг имкониятлари. Ўқув жараёнига замонавий инновацион технологияларни жорий этиш: муаммо ва ечимлар” республика илмий-амалий конференция материаллари. – Т. 2017.29-31
37. Б.А.Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришга салбий таъсир кўрсатувчи омиллар. Мураббий маҳорати журналы. №2.42-45
38. Б.А.Акбаров. Ижтимоий фанларни ўқитишда ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш хусусиятлари. “Ижтимоий фан ўқитувчилари форуми” республика форуми материаллари. – Т. 2017.23-24
39. Б.А.Акбаров. География таълими жараёнида ўқувчиларни касбга йўналтириш. “Аниқ ва табиий фанларни ўқитишнинг замонавий методологияси: муаммо ва ечимлар” мавзусидаги аниқ ва табиий фанлар ўқитувчилари республика форуми материаллари. – Т. 2017.44-45
40. F.Kuchukbayev В.А.Акбаров. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш жараёнида қўлланиладиган педагогик технологиялар. 2016,144б
41. Б.А.Акбаров. Табиий ва аниқ фанлар мазмунида касбга йўналтириш масалалари. “Аниқ ва табиий фанларни ўқитиш соҳасидаги янгича ёндашувла” мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. ЎзФТИ, Тошкент: 2016.204-206
42. Б.А.Акбаров. Ўқувчиларда касбий тафаккурни шакллантиришнинг педагогик аҳамияти. “Ёш олимлар” Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. – ТерДУ, Термез: 2016.558-560

43. Б.А.Акбаров. Ўқитувчиларнинг ўқувчиларда касбий тафаккурни шакллантириш компетенцияларини ривожлантириш. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. ТВПКҚТМОИ, Тошкент: 2015.

44. Б.А.Акбаров. Развитие профессионального мышления учащихся общеобразовательных учреждений на основе компетентностного подхода. “Мақтаб ва ҳаёт” журналари. 2014. № 7-8. 42-46

45. Б.А.Акбаров. Формирование профессионального мышления у учащихся общеобразовательных школ на основе педагогики сотрудничества. “Узлуксиз таълим тизимида ҳамкорлик педагогикаси” мавзусидаги халқаро конференцияси материаллари. ЎзПФИТИ, Тошкент: 2014. С-51-53

46. Б.А.Акбаров. Ўқувчилар касбий тафаккурини шакллантириш воситасида касб-ҳунарга йўналтириш. “Халқ таълими” журналари. 2014. № 2. Б-46-49

47. Bahodir Abduraxmonovich Akbarov. Касб танлови – камолот сари. “Соғлом авлод учун” журналари 1 (213)-сон, 2014 йил. Б-14-16

48. Bahodir Abduraxmonovich Akbarov. Ёшларни касб-ҳунарга йўналтиришда оммавий ахборот воситаларининг ўрни. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. 14 ноябрь. – ЎзПФИТИ, Тошкент: 2013. Б-22-24

49. Bahodir Abduraxmonovich Akbarov. Умумтаълим мактаби ўқувчиларини касб-ҳунарга йўналтириш тизими. “Халқ таълими” журналари. 2013. №1. Б-66-69

50. Баходир Абдурахмонович Акбаров. Педагогические проблемы к профессиональной ориентации учащихся молодёжи Узбекистана. Международной научно-практической конференции. Москва 2012. С-13-19

51. Баходир Абдурахмонович Акбаров. Ўқувчи-ёшларни касб-ҳунарга йўналтиришнинг асосий омиллари. “Таълим тизимида ижтимоий гуманитар фанлар” журналари. 2012. № 3. Б-176-179

52. Б.А.Акбаров. Ўқитувчининг касбий маҳорати ва компетентлиги. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. ЎзПФИТИ, Тошкент: 2012. Б-95

53. Б.А.Акбаров. Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш учун малака ошириш курсларида ташкил этиладиган педагогик жараёнлар. Республика илмий-амалий конфер материаллари. ЎзПФИТИ, 2012. Б-405

54. Б.А.Акбаров. Талабаларни ижтимоий-маънавий камол топишида мотив ва моти-вациянинг ўрни. Республика илмий-амалий конференцияси НамМПИ 2011. Б-126

55. Б.А.Акбаров. Педагогик технологиялар самарадорлини аниқлашда математик усулларни қўллаш. Республика илмий-амалий конференцияси НамМПИ 2010. Б-195

56. Akbarov Bahodir. ARALASH TA'LIM VA UNING AFZALLIKLARI. Экономика и социум. №10(113) 2023.

57. Акбаров Б.А. Узлуксиз таълим тизимида электрон таълим муҳити ва унинг талаблари// Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. ЎзПФТИ, - Тошкент. – 2020. –Б. 87-89.

58. Abdurakhmonovich, A. B. (2023). BLENDED LEARNING AND ITS ADVANTAGES. SO 'NGI ILMIIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 6(10), 26-33.

59. Abduraxmonovich, A. B., O'G, J. R. T. M., & Ismoilovich, J. B. (2023). O 'quvchilarni kasb-hunarga samarali yo 'naltirish orqali umumiy o 'rta va professional ta'lim uzviyligini ta'minlash modeli. Строительство и образование, 3(5), 13-19.